

ירצה, מסיר אח"כ המטרון ומשים המצנפת בראשו, עד ברכת המזון, ואז חוזר ולובש המטרון⁴².

וחתן והכלה לובשין הסבלונות כל יום ויום, עד מוצאי שבת על שענ"ק וויי"ן⁴³.
 החתן לובש המטרון, ומברכין ברכת המזון, ומנגנים ואומרים נודה לשמך⁴⁴,
 ואח"כ ברכת המזון. ואין מושיבין הכלה בשלחן בברכת המזון ונודה לשמך⁴⁵.
 אחר ברכת המזון מביאין החתן תחת הברייט הויז, אל החינגא, כי כבר
 הכלה ובתולות שם, כי המה באין שם קודם ברכת המזון. והולכין עם החתן
 כמעט כל הקרואים, ומזמרים יגדל⁴⁶ בעת הילוכם, והסרבי"ר⁴⁷ לפנייהם עם
 אבוקות, ושם מחנגי' ושמחי' זמן מה. ואח"כ מביאין הכלה לחתן, ולכל איש את

הגהות

לובשין הסבלונות לחתן. על מתניו (ק).
 ומנגנים ואומרים נודה לשמך. בניגון המיוחד לו (ק).
 ומנגנים ואומרים נודה לשמך. אינו בכת"י (ק.מ.).
 עם אבוקות. בידם להאיר להם (ק).
 ואח"כ מביאין הכלה לחתן... אינו בכת"י (ק.מ.).
 מביאין הכלה. חתן אנ' כלה הבאי' [ל]כאן ק"ק לעשות חתונה, בין שיהיה עירון פה

החיתונה

מנהג מדינות פולין... ומצאתי און לנפשי בסוף
 החרוז ברוך הבא בשם ה' הראשון הוא שאותיות
 אברהם יש בד' תיבות הללו. והרוצה לעמוד על
 עיקר הדברים יראה בנוסח של נודה לשמך מנהג
 אשכנז, דאינו רק ברוך שם ה'. ובכית שמואל סי'
 ס"ב ס"ק י"א כתוב: "כשאין אומרים ז' ברכות,
 אלא אשר ברא, אומרים נודה לשמך". (אפשר
 שהכ"ש כתב דברים אלו בעת רכנותו באשכנז
 בק"ק פיורדא).

45. כי מושיבין אותה רק כשמברכין ז' ברכות,
 ראה להלן סוף סי' רל"א.

46. ע"י לעיל סי' רכ"ז הע' 45.

47. servir (לאטינית וצרפתית: לשרת), מלצר,
 שמש הסעודה. ראה להלן סי' רנ"א: "שמש
 שקורין סרביר, והוא עומד עליהם ומשמשן ומוזג
 כוסם וכה"ג". וכן קיצור של"ה, מס' שבת, הנהגות
 ודיני שבת (אמסטרדם תס"א, דף סט, א):
 "בסעודות גדולו' יש קצת השמשין שקורין
 סרבר..." והשוה תקנות וורמיישא משנת תט"ז,
 עמ' 66; תקנות ניקלשבורג, עמ' 69, והערות
 המהדיר שם; תקנות ק"ק פיורדא (לעיל סי' רכ"ז
 הע' 9), עמ' 191.

42. כתב הב"ח או"ח סי' קפ"ג ד"ה רב אשי,
 והובא באחרונים שם, שירא שמים יהא נזהר לשים
 כובע בראשו בשעת בהמ"ז, ולא יברך במצנפת
 קטנה. אמנם באשכנז לא חשו לדברי הב"ח
 בבהמ"ז סתם מלבד בסעודות חשובות, דוגמת
 מנהגו של מהרא"י המובא בלקט יושר, או"ח, עמ'
 36-37: "וכשרוצה לברך ברכת המזון היה מדרק
 במצנפת שלו שהיה מכוון על ראשו משום מורא
 שכינה וכן מצאתי בא"ח בסי' (קפ"ז) [קפ"ג], וז"ל
 אלא יהא יושב באימה ע"ש. ז"ך. וזכורני כשאכל
 הוא וחשובי אושטריך לסעודות, היו יושבים על
 השלחן במטרון שקורין קאפ"א".

43. היא השבת שאחר הנשואין, ראה להלן סי'
 רל"ד.

44. למנהג פולין זהו פיוט שאומרים קודם בהמ"ז
 של ברית מילה, ובאשכנז נהגו לאומרו קודם
 בהמ"ז של סעודות נשואין. ר"ד לידא, סוד
 ה' שרביט הזהב (אמסטרדם תס"ט, דף יב) כתב
 על כך: "בכל מדינות פולין וליטא... מברכין נודה
 לשמך וכו' [בברית מילה]... במדינות אשכנז איננו
 כן... לכאורה לא נמצא שום רמז לחרוז הזה
 ושיכתו לברית, והייתי משתומם כשעה חדר על

אשתו⁴⁸, ומחנגין ומרקדין ושמחין שם שמחה גדולה, והולכין אח"כ לבתיהן לשלום.
 רל"א ביום ד', והוא יום החופה¹, שחרית, טרם שדופק השמש לב"ה², פותח הברייט
 הויז, ופותח פתח קטן של ב"ה, והוא נקרא: פתח החתן. והשמש קורא, בעת דופקו⁴,
 בקול רם: צו דער מאיי"ן⁵, צו דער מאיי"ן. וקורא כן שתי פעמי', בכל פעם שקורא.

הגהות

ק"ק⁴⁹, או לא, [א]ם לא הביאו אמם עמם, אזי אונטר וירן⁵⁰, מיין וירן⁵¹, וכל הכבוד של הכלה,
 כגון בענטשי זיצן⁵², באד וירן⁵³, סבלונות זיצן⁵⁴, וכן כולם, לאותו בעלת הבית שנתארח שם החתן
 והכלה⁵⁵ (ה).

פתח החתן. חתן טירכ"ן³ (ק).

54. שתי הבתולות היושבות לצדי הכלה בשעת
 קבלת הסבלונות ומלכישות אותה בהם, כמבואר
 לעיל.

55. כלומר שהיא בוחרת את הנשים והבתולות
 לכיבודים הנ"ל.

סעיף רל"א

1. עי' לעיל סי' רכ"ט הע' 1.

2. עי' לעיל סי' א'.

3. Türchen, דלת קטנה. פתח זה היה בקיר הדרומי
 (ממול לכניסה הראשית שבצפון), עי' מנהגות
 וורמייזא לרי"ל קירכום עמ' עז. ראה גם

M. Mannheimer, Die Juden in Worms, p.
 20; Böcher, Die Alte Synagoge zu Worms, p.
 35-36. והשוה סדר הנהגת ביה"כ דק"ק אמשטרדם,

סי' א': "באם איין חתונה איז, מוז מן מאן פירן לאזן
 גשעהן קודם ברוך שאמר, אונ' דש קלייני טירכי פון
 ב"ה מוז אופן זיין, אונ' דער שמש מוז רופן אין שול
 צו מאן".

4. השוה מהרי"ל ריש ה' נשואין: "כעלות השחר
 ביום הששי היה קורא השמש לבא לב"ה כ' והיה קורא
 אגב לבוא אל המאן". ר"א טנדלאו, Sprichwörter,
 מס. 590, מביא את הקריאה בלשון זו: "צו מאן! צו
 מאן!".

5. zu der Mayen, אל המאין. כתיב זה של המילה
 "מאין", נמצא גם בשו"ת חת"ס אה"ע ח"א סי' צ"ח.
 להלן בפרק "קצת טעמים", מופיע גם הכתיב
 "מייאן", ולא מצאתי לו מקבילה מדויקת. כתיב
 דומה, "מאייאן", יש במנהגים בידיש, ה' פריילפט,
 וכן "מייין" במהר"ם מינץ, סי' ק"ט; רי"ל קירכום,
 עמ' עז; ור"י שמש, לעיל הגהה סו"ס ר"ל. אך בהרבה
 מקורות מצוי הכתיב "מאן": מהרי"ל, ה' נשואין
 (נוסח הדפוס שלפנינו); הנהגת ביה"כ דק"ק אמ"ד,
 שם; שמחת הנפש, ח"ב, דף יז, ב; תקנות ק"ק
 אוטנוז (לעיל סי' רכ"ז הע' 10). סי' כ"ט; שו"ת יד

48. ריקודים מעורבים היו מצויים בכמה ארצות.
 בקב הישר, פרק פ"ז, נאמר: "כשהשמחה היא
 מעורבת בהרהורים רעים, כגון במסיבות אחת
 יושבים אנשים ונשים בחורים ובתולות בחדר אחד ...
 ורוקדים אנשים עם נשים ביחד ... עון זה הוא מצוי
 בעו"ה ברוב מדינות פולין וליטא". היו מקומות
 שרקדו אפילו עם אשת איש או בחורים עם בתולות,
 ובעלי המוסר התריעו על כך וטענו שזו תוצאה של
 ישיבה בחדר משותף בשעת הסעודה. ובכמה
 מקומות הצליחו הרכנים לבטל את הריקודים
 המעורבים. עי' כלבו סו"ס ס"ז בשם מהר"ם מר"ב;
 שו"ת בנימין זאב, ח"ב, סי' ש"ג-ש"ה; ים של
 שלמה, גיטין פ"א סי' י"ח; של"ה שער האותיות,
 פרק "בענין סור מרע" (דפוס יוזעפאף תרל"ח, ח"א,
 דף סה טור א); שו"ת הב"ח החדשות, סי' ג"ה;
 ראשית ביכורים, פפד"מ תס"ח, תוכחת מגולה, דף
 כט, א; שמחת הנפש, זולצבאך תקנ"ח, דף כז, א;
 שו"ת זכרון יוסף, או"ח, סי' י"ז (ד"ה והנה); תקנות
 ק"ק פיורדא, שם; שיורי ברכה אה"ע סי' כ"א סעי'
 א'; קיצור שו"ע סי' קנ"ב סעי' י"ג. וראה עוד להלן
 סי' רל"ה הע' 92.

49. שיש לו חזקת עירונות. עי' לעיל הע' 31.
 50. unterführen, "להוליך תחת", או "לסייע
 בהליכה". כך הוא כינוי שתי האמהות או הנשים
 המוליכות את הכלה לחופה ולברכה. עי' להלן
 בהגהה בסי' רל"א, וכן בהע' 14 שם.

51. שתי הנשים המוליכות את הכלה לחופת "מייין",
 כמבואר בסימן הבא.

52. Bentsche Sitzen (פרובאנסאלית: benesir),
 לשבת לברכת המזון, והכונה לשתי הבתולות
 היושבות אל שולחן החתן יחד עם הכלה בעת ברכת
 המזון של סעודת הנשואין, כמבואר בסימן הבא.

53. שתי נשים המוליכות את הכלה למרחץ, כמבואר
 לעיל.